

Jordbitten

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Aktuell information från landsbygdsavdelningen Länsstyrelsen Västra Götaland

Nr 2 /2023

Tema

Vall och bete

Landsbygden är avgörande

VART FJÄRDE ÅR tas ett större grepp på nationell nivå när det gäller våra miljömål. I januari överlämnade Naturvårdsverket en fördjupad utvärdering till regeringen. Förutom Naturvårdsverket, som håller ihop det hela, är många myndigheter involverade i arbetet. Även Länsstyrelsen har varit med. Huvudrapporten ger en översiktlig redovisning av förutsättningarna för att nå målen och tillståndet i miljön. Förra gången den här utvärderingen togs fram gjordes bedömningen på nationell nivå att vi endast har potential att nå två av de 16 miljömålen, *Skyddande ozonskikt* och *Säker strålmiljö*. Nytt för den här utvärderingen är att även målen *Giffri miljö* och *Frisk luft* bedöms som vara nära att nås till 2030. Eller som de säger "bedöms delvis vara uppnådda eller att förutsättningarna i form av styrmedel och åtgärder delvis kommer att finnas på plats till 2030". Rapporten slår också fast att landsbygden är avgörande för den gröna omställningen. Det är på våra landsbygder många av förutsättningarna finns. Grön omställning kan förstärka både konflikter och synergier mellan miljö- och landsbygds politik. Det gäller att hitta hur grönt kan förstärka grönt.

Mycket av vårt arbete med kompetensutveckling och rådgivning samt stöd till landsbygden syftar till just detta. Att stötta åtgärder som främjar företagande och företagens ekonomi samtidigt som det ger miljönytta. Företagare och lantbrukare får bidrag till investeringar som främjar konkurrenskraften och livsmedelsproduktionen samtidigt som det kan ge en ökad biologisk mångfald.

Arbetet med åtgärderna i den nya strategiska planen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik är igång. I dialog med näringen och länets aktörer lägger vi planen för kommande utlysningar och inom vissa åtgärder är handläggningen påbörjad. Liksom tidigare programperioder har vi närmare två miljarder kronor per år som går ut till länets landsbygdsföretagare i form av investerings- och jordbrukarstöd.

Med den nya perioden kommer vissa ändringar. Bland annat kring vem som utför olika arbetsuppgifter, men också ökade krav på dig som stödsökande när det gäller inlämnade uppgifter. Vi skriver mer om det i tidningen.

I vår roll som regeringens förlängda arm i länet har vi som Länsstyrelse i uppdrag att också säkerställa att våra demokratiskt beslutade lagar och regler följs. Det är ett viktigt uppdrag som vi genomför genom tillsyn och kontroller. Tillsammans ser vi till så att vi har en god djurhållning och säkra livsmedel i vårt län och i vårt land. Det är något vi ska vara mycket stolta över. ●

Ingrid GuldbRAND

avdelningschef

Jordbitens redaktion

Agneta Olsson

Nina Goos

Erika Kvarnlöf

Informationsskrift från Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Utgivare

Länsstyrelsen Västra Götaland
Landsbygdsavdelningen

Postadress

403 40 Göteborg

Ansvarig utgivare

Ingrid GuldbRAND

Tryck

Taberg Media Group, Taberg, 2023

Papper

Arctic Volume White 100g inlaga,
130 g omslag

Utgivningsplan 2023

Nr 1 – 16 februari

Nr 2 – 5 maj

Nr 3 – 14 september

Nr 4 – 30 november

Manusstopp fem veckor före utgivning.

Du får den här tidningen eftersom du antingen sökt EU-stöd eller för att du har anmält intresse för att få aktuell information från landsbygdsavdelningen på Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Vill du prenumerera på Jordbiten, avsluta din prenumeration, ändra till digital prenumeration eller meddela adressändring? Skicka e-post till jordbiten.vastragotland@lansstyrelsen.se så ordnar vi det. Länsstyrelsen skyddar dina personuppgifter. Mer information på www.lansstyrelsen.se/vastra-gotland, sök på personuppgifter.

Omslagsfoto: Agneta Olsson

Foton till artiklarna är tagna av författarna om inget annat anges.

Europeiska jordbrukets fonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

3041 0271

Naturbetesmark för mångfald och ekonomi

Naturbetesmarken har för bonden alltid varit ekonomiskt viktig. Med klok betesdrift och de EU-stöd som finns kan naturbetesmarken även nu bidra till gårdens ekonomi. Betesmark har en uråldrig historia och kan därför vara mycket attraktiv om den sköts på ett bra sätt.

De kvarvarande naturbetesmarkerna är den sista resten av ett landskap som i förhistorien betades av vilda betesdjur, och har de senaste tusen åren till stora delar skötts med lieslätter. På markerna levde mängder av olika växter och insekter. Idag är det väldigt värdefullt att så mycket som möjligt av det som återstår sköts med de betesdjur som finns, och på ett sätt som efterliknar den hävd och skötsel som arterna anpassat sig till. Antalet hotade arter i detta landskap ökar hela tiden, men du som djurhållare eller markägare kan göra en stor skillnad genom hur du använder och sköter markerna.

Miljöersättning och betesresurs

Naturbetesmark har alltid varit en viktig resurs, och det kan den vara även idag. Den ekonomiska nyttan har två delar: foderresurs och EU-stöd. Naturbete ska inte jämföras med vallbete, eftersom växterna på oödslade marker fungerar på helt andra sätt. Fodermängden är mycket mindre på betesmarken, men näringsvärdet kan vara utmärkt. Miljöersättningen för naturbetesmark med natur- eller kulturvärden, det som heter särskilda värden, har i år höjts till 3 950 kronor per hektar, vilket kan vara ett mycket viktigt tillskott till djurhållarens ekonomi.

Arternas anpassning

Mångfalden i betesmarken försämras om den betas för dåligt eller växer igen. Det är därför det finns villkor i miljöersättningen om att du inte får gödsla betesmarker och att det ska vara väl avbetat på hösten. Växter har anpassat sig till olika

skötsel och avbetning. Många arter tål en intensiv avbetning under stora delar av säsongen, till exempel kattfot och backtimjan som har bladen väldigt nära marken.

Den största rikedomen

Sedan finns det en stor grupp med arter som är helt anpassade till att avbetning bara sker vid ett par tillfällen under året. Däremellan finns det då gott om tid att växa, blomma och sätta frö. Många av dem, som slätterfibbla och svinrot, har blivit allt mer sällsynta och riskerar att försvinna. Det är också i naturbetesmarken som den allra största rikedomen av pollinerande insekter finns, eftersom det är så blomrikt. Den typen av vegetation behöver en mycket mer anpassad avbetning för att kunna finnas kvar.

Fortsättning på nästa sida ➤

Betesstrategi för mångfald

Det går att kombinera artrikedom med en ekonomiskt hållbar betesdrift, men det kräver lite mer anpassning av betesfällor och betesperioder. Betesdjuren ska hållas i tillräckligt stora flockar i förhållande till fällstorlek, så att djuren betar av en fälla på någon eller några veckor. Det bör finnas flera betesmarksfällor där djurgruppen kan cirkulera. Då blir det en bra paus mellan betesomgångarna, samtidigt som betet inte hinner förlora så mycket i näringsvärde.

Egna fällor

Håll ytor med artrik mark i egna fällor, och så lite som möjligt tillsammans med gammal åker eller annan näringsrik betesmark. Näringen kommer annars sprida sig till den artrika marken och slå ut de känsligaste arterna.

Den artrika florán är oftast utspridd på begränsade områden på betesmarkerna. Fällindelning kan göra skillnad om dessa ytor kan hållas obetade under främst mitten av maj till mitten av juli. Även om näringsvärdet på betet där blir något lägre behöver det inte påverka djurens tillväxt om en större djurflock betar av en mindre fälla snabbt.

Anmäl dig till temadag

Länsstyrelsen ordnar temadagar om vall och bete under sommaren, se kursannonser på sidan 23 eller i Länsstyrelsens aktivitetskalender.

Ingvar Claesson
Enheten för
landsbygdsutveckling

Hästen är en naturvårdare

Gullviva, mandelblom, kattfot och blå viol - hur många av våra barn har fått se en kattfot växa vilt i hagen? Även kommande generationer borde få se blommorna i Evert Taubes visa. Låt hästen göra plats i hagen för jungfrulinet, bockroten och slättergubben.

Idag går våra betesdjur till största delen på kultiverade åkrar. De gamla naturbetesmarkerna växer igen. Vi måste hjälpas åt att vårda de marker som ännu finns kvar.

Varför är hästen bra för naturbetesmarken?

Hästens bete skapar mångfald. Hästen betar gärna nära marken, men lämnar även partier med högre höjder. Det skapar fler livsmiljöer. Hästens tramp gör fläckar med bar jord där frön kan gro. Mossa, gamla växtrester och ogräs trampas ned. Gödseln ger liv till insekter som dyngbaggar och till svampar. Hästen behöver inte idissla. Den hinner beta länge på dygnet tills den fått i sig vad den behöver. Den klarar grovt förvuxet gräs, även fjolårsgräs. Det gör att hagen blir ordentligt betad. Hästen kan skapa

parasitfria hagar för andra djurslag genom årsvisa växelbeten.

Varför är naturbetesmarken bra för hästen?

I naturbetesmarken får hästen vandra i en terräng med stenar, träd, buskar, bäckar och dammar. Den blir säker på foten och utvecklar muskler och leder. En häst kräver rörelse för att må bra. Interaktion med andra hästar ger trygghet och viktiga sociala lärdomar. Naturbetesmarken ger hästen både skydd, sol och skugga och möjlighet att äta flera olika gräsarter och örter. På ett naturbete får hästen göra sina egna val om vila, mat, rörelse och samvaro.

Hästens skötsel i hagen

Innan hästen går ut på betet måste du provta den för inälvparasiter och ibland avmaska den. Hästen får gå ut på naturbetet tidigast tre dagar efter avmaskningen. Avmaskningsmedlet är giftigt för insekterna som finns i hagen.

På betet behöver den hästsällskap, träd eller "vindskydd" mot insekter, rent vatten och saltsten. Kontrollera att det inte finns något den kan skada

sig på. Taggtrådsstängsel är inte tillåtet. Se till hästen dagligen och håll koll på hästens hull. Du kan behöva flytta den till en annan betesfälla.

Gör en betesplanering

Planera vilka hästar som ska gå var och under vilken tid. Ta hänsyn till markförhållanden, tidpunkt på säsongen och årets väderlek. Gör en bedömning av hagarna. Friska och fuktiga marker har högre produktion än torra marker. Dela gärna in betet i fällor som du roterar djuren mellan. I en enda stor fälla kan betestrycket bli för lågt i maj och juni. Betet blir därför grovt och näringsfattigt. Tillväxten är låg på ett förvuxet bete. Senare på säsongen blir det då för många hästar i den hagen. Hästarna tvingas i sådana fall äta nära sin gödsel, äta fina örter eller i värsta fall giftiga växter. Brist på mat och sysselsättning gör att de gnager på träden och trampar sönder grässvålen.

Anpassa betet

Efter betessvackan i juli är återväxten mer näringsrik i en tidigare välbetad fälla. Näringsrikt bete passar fölston, föl och ettåringar. De djuren kan även gå på en betesputsad hage eller slagen vall direkt när gräsproduktionen går ned. På vallen kan du stödutfodra vid behov om de endast går där. Därutöver finns en del hagar med arter som bara klarar sent betespåsläpp eller slätter med efterbete. De fällorna har också färre parasiter, vilket är bättre för unga djur.

På de grövre betena eller på restaureringsbete passar de äldre hästarna. Här kan du behöva röja sly och ogräs som skräppor och nässlor tidigt på säsongen. Eller låta nötkreatur eller getter beta först. En stor grupp hästar som sedan kommer in en kort period i en förvuxen fälla är svårslagna som naturvårdare.

Catharina Dolk Fröjd
Enheten för landsbygdsutveckling

▼ Fälla som vilat från bete där örterna fått tid att växa och blomma.

Betesstrategi med flera djurslag

Naturbetesmarker ger ett bra, lättutfodrat och billigt grovfoder. Genom att kombinera flera djurslag på betesmarker kan du på ett bra sätt optimera betesutnyttjandet, öka den biologiska mångfalden och minska parasittrycket.

För att lättare få hela betesmarken väl avbetad är det bra att använda olika djurslag, eftersom deras betes-teknik och val av bete kompletterar varandra. De kan också beta varandras gödselrator, vilket kan minska parasittrycket. Med sambete menas att olika djurslag betar marken samtidigt. Till skillnad från växelbete, där flera djurslag betar marken var för sig efter fällbyten.

Djurslagen kompletterar varandra

Nötkreatur betar mest gräs, örter och lite löv. De betar inte så selektivt, utan väljer ofta mer smakliga fläckar snarare än enskilda plantor. De undviker att beta nära sin egen gödsel. Kötttraser fungerar särskilt bra på naturbete. Mjölkkor har ett högt näringsbehov och passar sämre. Sinkor som har ett mindre näringsbehov passar bättre.

Fåren är finsmakare och betar gärna väldigt selektivt. De väljer ut lågväxande örter, späda gräsplantor och löv. Fåren ratar grövre gräs, vilket gör behovet av andra djurslag större.

Perfekt för växelbete

Hästen kan äta grovt och förvuxet bete, eftersom den kan kompensera den låga näringsnivån genom att äta mer. Därför kan hästar vara perfekta djur att använda för växelbete med får eller nöt, inte minst för att beta ner förvuxna fallor senare på säsongen. Hästar ratar stora ytor runt sin gödsel och ytorna riskerar att bli större om de inte blir betade av andra djurslag.

Anpassa beläggningsgrad

Det finns flera faktorer som avgör hur många djur du kan ha på betet. Du bör anpassa antal djur så att djurens foderbehov är i balans med markens tillväxt. På försommaren, när gräset växer som mest, kan antalet djur vara fler, men bör halveras när gräset växer mindre på sensommaren.

Hantera parasiterna

De olika djurslagen har i regel sina egna parasiter, som inte smittar mellan djurslagen. Bete med olika djurslag minskar därför parasitbelastningen. Stora leverflundran är dock samma för får och nötkreatur. Den lever på blöta beten och smittar som mest under sensommar och höst. Får är mer känsliga och därför kan det vara bra att inte ha dem på de fuktigare markerna på andra halvan av säsongen, utan då ha nöt eller häst där.

För bästa effekt mot parasiter vid sambete är det bra om de olika djurslagen betar ungefär lika stor del av betet i fällan. Till exempel en diko med kalv motsvarar ungefär fyra till sex tackor med lamm och en ungnöt, äldre än ett år, motsvarar cirka två till fyra tackor med lamm.

Anmäl dig till temadag

Länsstyrelsen ordnar temadagar om vall och bete under sommaren, se kursannonser på sidan 23 eller i Länsstyrelsens aktivitetskalender.

Foto: Jonna Kangas

Jonna Kangas
Enheten för
landsbygdsutveckling

Camilla Krokeus
Enheten för
landsbygdsutveckling

Sköta ängar med maskiner

Det finns idag många marker utan skötsel eller som ligger i bete som skulle gå utmärkt att sköta som slåtteräng. Äng är en mark som inte plöjs eller gödslas och där det växer naturlig flora utan insådda vallväxter.

Historiskt hade vi mycket mer äng än åker. Ängen är den mest artrika miljön vi haft när det gäller växter och insekter. Idag finns bara bråkdelar kvar, men det går att sköta många marker med maskiner så att de blir nästan lika fina som de traditionella ängarna.

Nytta för mångfalden

Med sådan skötsel kan betesdjuren istället beta mer naturbetesmark, och mark som ligger oanvänd kan komma till nytta för mångfalden och gårdens ekonomi. Ängsskötsel består av slåtter i juli-augusti, hövändning och bärgning, och sedan gärna efterbete.

Lämpliga maskiner

Det finns flera typer av maskiner som är användbara. Är det ojämnt och kuperat kan det behövas små maskiner, men många ytor är gamla åkrar och så plana att traktorburna maskiner fungerar utmärkt.

Knivslätterbalk

Dessa finns både för traktor och som motormanuella. Kan slå väldigt väl.

Rotorslätter med vassa knivar

Det viktiga för floran är att inte vegetationen trasas sönder, utan att höet är helt så att det lätt går att samla ihop och bärga. En rotorslättermaskin kan fungera utmärkt om man slår med låg stubb och knivarna är vassa.

Inga snören eller kedjor

Trimmersnören, betesputsar och slaghackar ska du absolut inte använda i en äng. De trasar sönder växtligheten och gör att mycket inte

går att samla ihop. Det som bli kvar gödslas marken, vilket är mycket skadligt för den naturliga floran.

Räfsning och bärgning

En hövändare till traktorn skakar ur ängsfröna så att de blir kvar i ängen. Strängläggare finns både till traktor och till motormanuella maskiner. På de ytor som är tillräckligt plana kan du bärga höet med självlastarvagn eller balpress. Samla ihop höet och bärga noga.

Miljöstöd för ängsskötsel

Om ängen har ängsflora kan du få miljöstöd för särskilda värden. Traktorskötsel ersätts nu med 5 500 kronor per hektar och år, alltså en högre ersättning än för betesmark. Om du måste använda motormanuellt redskap eller lie kan du få en kompletterande ersättning på ytterligare 7 000 kronor per hektar och år.

▲ En motormanuell knivslätterbalk. De finns i många olika storlekar och modeller och även som traktorburna.

Slätterbalk

En motormanuell knivslätterbalk är ett utmärkt redskap för ängsskötsel i även kuperade eller blöta slåtterängar. Den kan slå nära marken om det inte är allt för ojämnt. Balken lägger gräset tunt och jämnt, så att det torkar lätt.

Här är några saker att tänka på:

- Använd en balk med stora knivblad, minst 5 cm.
- Ta bort distanshållarna så att balken går så nära markytan som möjligt.
- Kör sakta så att den klipper väl.

Ingvar Claesson
Enheten för
landsbygdsutveckling

Ökad kvalitet på rådgivning, grovfoder och kött

Få ord kan tolkas så olika som kvalitet. Under två år har jag haft förmånen att jobba i ett samarbetsprojekt, där vi fått utveckla både kvalitet i olika delar av produktionskedjan på gård och med kvalitet på vår rådgivning.

I projektet valde vi att arbeta med integrerade, ekologiska nötköttsproducenter för att det där finns förbättringspotential. Några av gårdarna är redan riktigt duktiga på både planering och management, men allt kan bli bättre.

Kostnadseffektiv uppfödning

Ofta får vi höra att just kvaliteten brister för ekologiska slaktkroppar. Då får vi vara väldigt tydliga med att den kvalitetsbedömningen utgår från fett- och formklassningen på slakteriet. Pratar vi ätkvalitet på finare restauranger är kvaliteter som marmorering och smak ofta viktigare, men det är inte alltid samma sak. Det finns ofta en tanke att djur som växer långsamt blir goda, men det har kanske snarare med ålder att göra. Det är ju trots allt bättre att ha ett stort, slaktmoget djur än ett litet slaktmoget djur, i alla fall om du får betalt per kilo kött. Sen handlar det förstås om att föda upp dem kostnadseffektivt också.

Rätt grovfoder är viktigt

Utan rätt grovfoder till rätt djur så blir det inte rätt resultat. Vet du inte vad grovfodret innehåller så har du en svår utmaning att gissa dig till hur du ska fördela årets foder. Det ställer också väldigt stora krav på att se alla djur och läsa av dem i god tid, om de är på väg att falla ur eller bli feta. Visst är grovfoderanalyser ett grovt mått och variationen stor, men det är ändå det bästa verktyg vi har. Vi har tagit och bekostat grovfoder-

analyser på gårdarna som har varit med. De har betalat en deltagaravgift för detta. Ingen av deltagarna hade tagit regelbundna analyser förut och alla tyckte att det var den bästa behållningen av projektet.

Bättre planeringsunderlag

Visst klarar sig dikor på nästan vad som helst när de är lågdräktiga och sinlagda, men växande djur och höglakterande kor behöver ett bra grovfoder. Som exempel har grovfoderanalyserna gett ett så mycket bättre planeringsunderlag att slaktvikterna redan har ökat på någon gård. Analyserna har i något annat fall visat hur sammansättningen i vallen eller skördetidpunkten inte alls passar för det foder djuren behöver, så strategin behöver ändras.

Teamrådgivning med rätt fokus

I många undersökningar om vad lantbrukare efterfrågar finns önskemål om helhetsrådgivning. Därför har vi jobbat i en projektgrupp med växtodlingsrådgivare och husdjursrådgivare, så att vi konkret kunde koppla ihop hela produktionen. Redan i ansökningsprocessen pratade vi ihop oss med Hanna Johansson på Hushållningssällskapet Västra och Maja-Lena Främpling på Lantbruksråd i Väst. Från Länsstyrelsen har Elin Mattsson och Lina Morin deltagit i projektet.

Vi delade upp oss i rådgivarteam med ansvar för varsin gård. Sen drog vi igång med startbesök, grovfoderanalyser, uppföljning av foderplanering och slaktresultat.

Samarbetsprojekt

Vi ville dra fördel av att vi sitter i olika organisationer, så vi har hållit ganska mycket kontakt. Vi ordnade nätverksträffar för deltagarna, men pandemin har ju begränsat möjligheterna en del.

För analyserna har vi anlitat Svenska Foders Optilab. Dessutom har Svenska Foder sponsrat projektet med den medfinansiering som krävs i ett samarbetsprojekt. De har också deltagit i våra nätverksträffar

▲ Rådgivarna i projektet och representant från Svenska Foder. Från vänster Elin Mattsson, Hanna Johansson, Lina Morin, Peter Olsson och Maja-Lena Främpling.

och bidragit med uppdaterad information om marknaden.

Fortsättning framöver

En student har utvärderat projektet. Det kan ju vara så att ni som var med är väldigt snälla, men utvärderingen var samstämmigt positiv. Nu väljer vi att tolka det som att arbetsmetoden är bra och faktiskt gav resultat. Det finns mer information om upplägg, verksamhet och resultat på Länsstyrelsen webbplats, för den som är nyfiken.

Under 2023 erbjuder vi därför ett fördjupat erfarenhetsutbyte inom Greppa Näringsens verksamhet. Vi fortsätter med fokus på vall, för det är så stor variation i vallodling. Vi letar efter intresserade vallodlare som vill utveckla odlingen och grovfoderplaneringen. Vi skulle vilja hitta sex till åtta lantbrukare som har ungefär samma utmaningar eller produktionsinriktning och inte bor allt för långt ifrån varandra.

Planerat upplägg

Vi träffas och går igenom just din gård först, så vi kan samla ihop frågor och förbereda resten av träffarna. Vi kommer också att engagera andra

rådgivare. Era önskemål och behov kan delvis styra vilka det blir. Sen träffas hela gruppen en gång innan första vallskörden, så vi kan jämföra täthet, klöverandel och annat relevant. Vi träffas ytterligare en gång senare under odlingssäsongen och kollar av hur det gick.

När alla skördarna är hemma och ensileringsprocessen färdig samlar vi in grovfoderanalyser. Till hösten ses vi i helgrupp och pratar igenom hur resultatet blir och tar det vidare till vad ni behöver tänka på under vinterns foderplanering.

Vill du vara med?

Om det här låter intressant, mejla eller ring så pratar vi mer. Vi vet inte hur stort intresset är, men vill du utveckla din vallodling och träffa likasinnade är det här ett väldigt bra tillfälle. Vi kommer att dra igång i maj, så när du läser det här är det dags.

Lina Morin
Enhetsen för
landsbygdsutveckling

Öppna landskap ger naturbeteskött till offentliga kök

I sitt uppdrag som processledare för offentlig upphandling på Länsstyrelsen stöttar Pernilla Fischerström producenter att sälja sina råvaror till kommuner. Därigenom fick hon kontakt med Läckö kött, ett familjeföretag där Mikael Karlsson och sonen Martin Karlsson har 400 kor som betar i naturbetesmarker.

Familjen producerar nu naturbeteskött till offentliga kök och djuren ser till att markerna inte växer igen. En viktig pusselbit för den biologiska mångfalden.

– De pollinerande insekterna har stor betydelse för vår livsmedelsproduktion. Det sägs att pollinering behövs för var tredje tugga vi tar. Våra ängs- och betesmarker är våra mest artrika marker. Därför är det så viktigt att landskap inte växer igen utan att vi håller dem öppna, säger Pernilla Fischerström.

– Det är fantastiskt när vi ser skillnaden. När djuren har betat och landskapet öppnar upp sig. När allt börjar slå ut på våren. Då ser vi verkligen vad det gör för naturen, säger Martin Karlsson.

Ekonomi i lantbruken

Ett prioriterat målområde i åtgärdsprogrammet för miljömålen *Utmaningar för ett hållbart Västra Götaland 2022–2025* handlar om hållbart brukande av skog och odlingslandskap. Att öka mängden svenskt naturbeteskött i de offentliga inköpen är en åtgärd i programmet. Det blir en ekonomi i lantbruken och djuren håller markerna öppna. På så sätt bevaras livsmiljöer och ekosystem för djur och växter.

▼ Martin Karlsson på Läckö kött visar Pernilla Fischerström sina djur. Foto: Andreas Gärdnert

Började med sju kor

För Mikael Karlsson började allt med sju kor. Han var egenföretagare och djuren var ett fritidsintresse. Men tack vare sonen Martins entusiasm och intresse för djur och gården har den vuxit ordentligt de senaste åren. Idag har de cirka 400 kor, 150 till 200 hektar naturbetesmark och ytterligare 200 hektar mark för att odla foder till djuren. Sedan 2016 driver familjen också sin egen gårdsbutik.

Avtal för leverans

Under försommaren 2022 skrev Mikael och Martin avtal med Lidköpings kommun. Avtalet innebär att de ska leverera naturbeteskött till offentliga kök. Allt kött är ekologiskt och kravmärkt.

– Det var Pernilla som hörde av sig till oss. Vi fick frågan om vi ville delta i ett lokalt projekt där lokala

producenter fick testa att leverera fyra leveranser under ett år till kommunen. Nu har vi skrivit kontrakt, säger Mikael.

Guidar i unikt uppdrag

Pernilla har en unik roll med uppdraget att få in mer lokal mat i de offentliga köken och hon fungerar som en guide mellan producenter och kommuner.

– Lantbrukare eller producenter tar kontakt med mig eller jag med dem. Eller så får jag frågan från en kommun. Det kan vara en måltidsansvarig, en upphandlare, en miljöstrateg eller en politiker som hör av sig. Sedan kopplar jag samman producent och kommun, säger Pernilla.

– Det måste vara en bra affär för både säljare och köpare, annars fungerar det inte långsiktigt. Jag är en neutral part och stöttar producenten i upphandlingen. Ofta kan den stora volymen bli en utmaning eller krav som att hålla en obruten kylkedja, fortsätter hon.

Tungt arbete med engagemang

Mikael och Martins djur betar på 18 olika områden. De arrenderar marken och flyttar djuren mellan de olika hagarna i områdena.

– Att våra kor betar på naturbetesmarker innebär att det är marker som vi inte plöjer, gödslar eller brukar på något annat sätt, förklarar Mikael.

– Det är tungjobbat, eftersom korna kan gå i skog, vid vattnet och i steniga marker. Det gör att vi har svårare att ta oss ut till dem. Det blir till fots eller med fyrhjuling. Korna behöver daglig tillsyn för att vi ska se att de mår bra och inget har hänt. Det innebär en resa på fyra mil ungefär varje dag för oss, fortsätter Martin.

Snabb återkoppling

Både Mikael och Martin poängterar att naturbetesmarkerna är viktiga för framtiden. Men det ställs krav i offentlig upphandling och de har en regelbok att följa. Trots det har allt fungerat bra. Idag kan de lägga

▲ Mikael Karlsson. Foto: Andreas Gärdnert

upp ett lager och har en jämnare efterfrågan under året. Kommunens behov ändrar sig inte i lika stor utsträckning som en privat konsument.

– I och med att vi levererar till köken själva får vi återkoppling direkt. Det lyfter när en får höra att barnen tar om för att det är så gott, säger Mikael.

Lovisa Olausson
Gullers Group

Gräs som gräs – eller värre än så?

Gräs är bara gräs för de flesta men placerar vi gräset bland odlade grödor förvandlas det lätt till ett dyrt ogräs. Kunskap om hur de ser ut är därför viktig så vi kan agera så de inte utvecklas till ett problem.

Kunskapen att känna igen ogräs är ofta bristfällig. För en effektiv hantering av ogräsen gäller det att känna igen dem när de är små och har ett fåtal blad. Om örtogräs är svåra är gräsogräs snäppet värre. Genom att nyckla dig fram kan du utesluta vissa gräs, och förhoppningsvis komma fram till vad det är. Lupp är ett bra verktyg för att hitta olika kännetecken.

Några beskrivningar på hur vi skiljer på några vanliga gräsarter

Vikt knoppläge

Rullat knoppläge

Bestäm om sista bladet ligger dubbelvikt eller kommer ut som i en rulle.

Exempel på gräs med vikt knoppläge:

- engelskt rajgräs
- gröearterna (vit-, kärr- och ängsgröe)

Exempel på gräs med rullat knoppläge:

- renkavle
- kvickrot
- ängssvingel
- venarter (röd-, stor-, åker- och krypven)
- hönshirs

Bladlister

Snärp

Bladöron

Nästa kännetecken, finns bladöron eller inte?

Exempel på gräs med bladöron:

- ängssvingel
- kvickrot
- italienskt och engelskt rajgräs

Exempel där bladöron saknas:

- Vitgröe
- Kärrgröe
- Venarter (röd-, stor-, åker- och krypven)
- Renkavle
- Hönshirs

Renkavelns snärp

Hur snärpen ser ut?

- Vitgröe, lång avrundad, lätt sågtandad.
- Kvickrot, mycket kort, cirka 1 mm.
- Renkavle, 2-3 mm ofta oregelbundet sågtandad.
- Ängskavle, lång, trubbig och tjock.
- Hönshirs, saknar snärp.
- Storven, upp till 6 mm, sågtandad.

Exempel på blad med bladlister

Är bladen håriga, glatta, matta eller sträva?

Att klippa av ett blad och titta på om snittytan har bladlister eller inte ger också bra hjälp.

- Engelskt rajgräs – matt översida med tydliga lister och skinande blank undersida. Saknar hår.
- Kvickrot – mörkgröna, matta blad, översida spridda långa hår, undersidan glatt.
- Renkavle – blågröna sträva blad utan hår, tydliga bladlister och köl.
- Ängskavle – breda, glatta med tydliga bladlister. Bladen vänder översidan nedåt.
- Hönshirs – inga eller otydliga bladlister, bladkanter sträva.
- Venarter (röd-, stor-, åker- och krypven) – tydliga bladlister utan hår.

Hönshirs, världens tredje värsta ogräs

Hönshirs ökade efter 2018, då mycket foder transporterades mellan olika regioner. Den är värmeälskande, ettårig och vägroende.

▲ Hönshirs. Foto: Mattias Andersson.

Bladen påminner om majsens. Redan som liten planta är bladen väldigt breda med tydlig mittnerve och den saknar både snärp och bladöron. Den är tubbildande, kan bli över en meter och har en stor brun vippa som kan ge 2 000 frö per planta. Den förökar sig med frön och de kan klara sig upp till tio år i marken.

Viktigt med bevakning

Spridningen sker framför allt med maskiner som tröskor och pressar samt orent utsäde. Hönshirs gror relativt sent, ofta vid en tidpunkt efter ordinarie ogräsbekämpning. Den tycker inte om konkurrens, så täta grödor hämmar. En växtföljd där även höstgrödor ingår är bra. Många gånger upptäcks den först som stor planta, så bevakning är A och O.

Om du hittar hönshirs

Höstgrödor och vall minskar förekomsten. Bäst är att anlägga vallen på hösten. Det är också viktigt att så väl ut till fältkanten och att skipa spårmarkeringar.

Hittar du hönshirs i tid kanske det går att plocka den. Det är viktigt att bränna plantorna och att göra en uppföljning för att upptäcka ytterligare sent groende plantor. Det finns kemiska preparat, men inget som fungerar i havre. Upptäcks hönshirs sent och du har frön som drösat är det klokast att undvika att röra i jorden efter tröskning. Detta eftersom fröna överlever bättre om de täcks med jord.

Höstsådd gynnar renkavle

Till skillnad från hönshirs gynnas renkavle av mycket höstsådda grödor. Tidig sådd ger förutsättningar för att den hinner bestocka sig redan på hösten. Den trivs på lerigare jordar. Maskiner är en viktig spridningsväg, men även via vallfrö. I certifierat utsäde får det finnas upp till 0,3 viktprocent främ-

mande frö, vilket innebär att det skulle kunna finnas 1 500 renkavlefrön per kilo frö. Förekomst har varit vanligast i rödsvingel, ängssvingel och rajgräs.

Det gäller att förebygga

Maskinhygien är en central förebyggande åtgärd. Vid samarbeten eller inhyrda maskiner är det värt att betala för tiden det tar att göra rent en maskin. För pressar, se till att det inte följer med en bal från tidigare gård. Var noga med var köpt halm och fånggrödefrö kommer ifrån.

Bevakning är också viktigt. Upptäcker du renkavlen i tid är förutsättningarna bättre att kunna hantera den på ett bra sätt. Förväxlingsrisk finns med ängskavle, som främst växer på åkerrenar och i vägkanter. Även kärrkavle kan utgöra en förväxlingsrisk, men den har betydligt kortare strå och trivs bäst på fuktigare områden.

Om du upptäcker renkavle

För bekämpning krävs en kombination av kemiska och icke-kemiska metoder. Eftersom renkavle har svårt att gro på våren är växtföljd med mindre andel höstsådda grödor nödvändigt. Har du avsättning för vall är det också ett effektivt sätt att hålla tillbaka förekomsten, så länge du tar en tidig första skörd.

Bered dig på att kemisk bekämpning behövs både höst och vår när du odlar en höstgröda. Det är viktigt att växla mellan verkningsmekanismerna för att minska risken för att utveckla resistens. Vid höstsådd har det också varit positivt att köra med fördröjd sådd. Principen bygger på att harva till en såbädd och vänta 10-14 dagar för att sedan på nytt harva av för att döda av groende renkavle.

Att inte välja för kortsträiga sorter är också en del i strategin.

Kristian Jochnick
Enheten för landsbygdsutveckling

Renkavle. Foto: Kristian Jochnick

Med våren startar kontrollsäsongen

Årets kontrollsäsong för jordbrukarstöd och miljöersättningar närmar sig med stormsteg.

Här kommer information om vanliga avvikelser när det gäller betesmarker och tips på saker som är bra att tänka på:

- Områden över 0,01 hektar med ohävdarter, som till exempel brännässlor, älggräs, veketåg och vass, som djuren inte betar får inte ingå i betesmarken. All mark som ingår i din betesmarksansökan måste vara betespåverkad senast den 31 oktober, oavsett om du enbart söker gårdsstöd på marken eller om du även söker miljöersättning. Om områdena inte är betade ritar vi bort dem från blocket vid en kontroll.
- Om du söker miljöersättning på dina betesmarker är kravet på avbetning högre än vid enbart gårdsstöd. Det räcker inte att marken är betespåverkad, utan det får inte finnas någon skadlig ansamling av förna. Det innebär att det inte får finnas gammalt gräs och andra växtrester som inte förmultnar kvar på marken.
- Det är viktigt att hålla efter områden som riskerar att växa igen med träd eller buskar av igenväxningskaraktär. Annars finns risk att området inte blir godkänt vid en kontroll. Om det finns mycket igenväxning på dina betesmarker kan dina åtaganden komma att hävas.

Betesplanera

När du betesplanerar är det viktigt att prioritera de betesmarker där du söker miljöersättning. De har ett högre krav på avbetning än vad betesvallar på åkermark har.

Uppföljning via satellit

Från och med i år kommer Jordbruksverket göra uppföljning av flertalet stöd och ersättningar via satellitbilder. Uppföljningen genomförs fram till mitten av september. Detta innebär att om du inte har gjort någon aktivitet på ditt skifte fram till mitten av september kommer du behöva visa att du uppfyller villkoret med ett geotaggat foto senast den 31 oktober.

Läs mer på Jordbruksverkets webbplats.

Ida Skagerstam
Enheten för jordbrukarstöd

Säkra din vattentillgång med bevattningsdamm

I en framtid med större variation i nederbörd kan en bevattningsdamm vara en försäkring mot dålig skörd. Du kan få 30 procent i stöd för att anlägga en bevattningsdamm. Fundera över vilket bevattningsbehov dina grödor kan behöva och planera för framtiden.

Med förändrat klimat kan vattentillgången under odlings säsongen vara ojämn och osäker. Bevattning av dina grödor kan ge en jämnare och högre skörd och bättre kvalitet på grödan. Du kan söka stöd för att anlägga en bevattningsdamm. Stödet är 30 procent av stödberättigande utgifter, och du kan som mest få 750 000 kronor per damm.

Sök under juni-juli

Du söker stödet i en utlysning. Det innebär att du söker stöd under en viss period. I år kan du söka stödet under juni och juli i Jordbruksverkets e-tjänst. Du kan bara få stöd för kostnader som uppstått efter att du har skickat in din ansökan. När vi handlägger din ansökan tittar vi på om din damm ligger i ett område med risk för vattenbrist. Vi bedömer också kostnadseffektiviteten samt några andra kriterier.

Vad kan jag få stöd för?

- Du kan få stöd för anläggning av dammen inklusive fasta anordningar, till exempel rörledningar som behövs för att leda in vatten i dammen, leda bort överskottsvatten och för att reglera inflöde och vattennivå i dammen.
- Material som du behöver köpa för att genomföra investeringen.
- Tjänster, exempelvis kostnader för entreprenadmaskiner eller projektering.

Miljönytta och biologisk mångfald

Även om din bevattningsdamm i första hand är tänkt att användas för bevattningsändamål kan den dessutom ge andra positiva effekter i miljön. I ett område som är belastat av kväve och fosfor kan dammen, beroende på placering och utformning, också ha effekt på näringsrening. Den kan också vara ett positivt inslag i ett område där det finns få biotoper knutna till vatten. Om någon av dammens sidor utformas för att underlätta för vilda djur att ta sig ner kan den bli ett vattenhål för vilt.

Anmälan eller tillstånd

En anläggning av bevattningsdamm kräver noggrann planering. Du behöver fundera över vilket bevattningsbehov du kommer att ha, även i framtiden, och dimensionera dammen utifrån det. Tänk igenom var du ska hämta vattnet till dammen, var den ska placeras och hur den ska vara utformad. Ta fram ritningar och planera för projektering. Du behöver också skicka in en anmälan om vattenverksamhet eller ansöka om tillstånd. Du kan läsa mer om detta på Länsstyrelsens webbplats. Gör din anmälan eller ansökan om tillstånd i god tid.

Lena Sunnanquist
Enheten för landsbygdsutveckling

Madeleine Svärd
Enheten för landsbygdsutveckling

▼ Risk för vattenbrist 1-5 där 1 är minst risk och 5 är störst risk. Illustration: Jordbruksverket och SMHI

Se över din SAM-ansökan

I och med den nya uppföljningen av jordbruksmark via satellitbilder ökar kraven på att din ansökan om jordbrukarstöd innehåller korrekta uppgifter. Här kommer en uppmaning att se över och eventuellt ändra i din ansökan innan den 15 juni. Detta ökar chansen till en smidig handlägningsprocess inför utbetalningsbesluten.

Målet med den löpande uppföljningen är att hjälpa dig som lantbrukare att göra rätt i din ansökan. Det kommer därmed att finnas större möjligheter än tidigare att ändra i ansökan. Den 15 juni kvarstår dock som sista datum att lägga till nya block och skiften i ansökan. Ändringar som du skickar in innan den 15 juni kräver mindre manuell hantering av oss. För att öka chansen på en smidig och snabb handlägningsprocess vill vi därför uppmana dig att se över din ansökan innan den 15 juni.

Det är du som vet bäst

Om du som ansöker om jordbrukarstöd säkerställer att de uppgifterna du lämnar i din ansökan är de rätta, kommer du förmodligen inte bli påverkad av den nya uppföljningen. Tänk på att till exempel enbart ha med godkänd jordbruksmark och mark som du kommer att uppfylla aktivitetskravet på i din ansökan.

Ny digital teknik

Vill du läsa mer om uppföljningen av jordbruksmark genom analys av satellitbilder? Läs vår artikel i förra numret av Jordbiten. Där beskriver vi mer ingående vad detta innebär för dig.

Mer information hittar du även på Jordbruksverkets webbplats.

Mien de Voeght
Enheten för jordbrukarstöd

▼ Gör dina ändringar i SAM Internet senast den 15 juni. *Illustration: Jordbruksverket*

The screenshot shows the SAM Internet application interface. At the top, there are navigation tabs: Start, Karta och Skiften, Åtagande, Övriga uppgifter, and Översikt. The 'Karta och Skiften' tab is active, showing a map of agricultural land with various blocks and fields. A table on the left lists the blocks and their details:

Block	Skifte	Gröda	Areal
Block 1	Skifte 1A	(4) Vete (höst)	4,67 ha
Block 2	Skifte 2A	(50) Slåtter och betes...	4,26 ha
	Skifte 2B	(77) Skyddszon mot v...	0,36 ha
Block 3	Skifte 3A	(49) Slåtter och betes...	0,28 ha
Block 4	Skifte 4A	(3) Havre	0,42 ha
Block 5	Skifte 5A	(3) Havre	0,85 ha
	Skifte 5B	(50) Slåtter och betes...	1,38 ha

The map view shows the geographical layout of these blocks, with fields labeled 1A, 2A, 2B, 3A, 4A, 5A, and 5B. The interface also includes a search bar and various navigation controls.

Foto: Agneta Olsson

Rådgivning för Eko från jord till bord

Enligt många undersökningar vill kunder köpa närproducerad mat med positiv påverkan på klimatet, biologisk mångfald och hög djurvälstånd. Det är mer eller mindre grunden för ekologisk produktion. Ändå går försäljningsvolymen av ekologiska produkter ner i dagligvaruhandeln.

Det är inte enskilda företagens ansvar att rädda världen, väldigt mycket handlar om att anpassa sin verksamhet efter förutsättningar som marknad och regelverk. I grunden behöver företag vara lönsamma för att bli hållbara. Det är helheten som avgör och i många fall är fortfarande ekologisk produktion lönsamt.

Utveckla nytt

För vissa företag är det viktigt att förädla sina produkter för att öka lönsamheten. Det kan handla om att ta fram en viss kvalitet eller andra mervärden. Ofta är det inte all mjölk eller allt kött som blir en egen produkt, men även en mindre del

kan ge fler ben att stå på. Förädling innebär ofta mer arbete och ibland krav på nya investeringar.

Hjälpa varandra

Ofta är arbetstid begränsande, du vill mer än vad du hinner med. Lönsamheten kan vara acceptabel, men inte i förhållande till den tid det tar. En annan utmaning kan vara sårbarheten innan du kan anställa någon mer i företaget. Genom olika former av samarbeten och nätverk kan det bli lättare. Samarbete kan gälla allt från att byta arbetsdagar eller mark med grannen till produktutveckling tillsammans med en duktig förädlare. Det är viktigt att prata igenom och skriva ner överenskommelser, men samarbete ger väldigt många fler möjligheter.

Hör av dig och håll utkik

Året ut kan Länsstyrelsen erbjuda dig rådgivning om hur du kan förbättra och utveckla din verksamhet för att få ut mer ekologiska produk-

ter till marknaden med en bättre lönsamhet. Vi har ett nära samarbete med bland annat Ekologiska Lantbrukarna i Sverige. Om vi inte kan hjälpa dig så letar vi upp den som kan det. Vi kommer också att erbjuda kurser och studiebesök om eko-certifiering av livsmedelsförädling, diversifierade företag, samarbete med dagligvaruhandeln och en hel del annat. Hoppas att vi hörs.

Lina Morin
Enheten för
landsbygdsutveckling

Yvonne Norlén
Enheten för
landsbygdsutveckling

Biokol – projekt på Rådde försöksgård

För att lösa klimatkrisen måste vi minska utsläppen av växthusgaser, och även ta bort koldioxid från atmosfären. Alla metoder för detta behövs och en metod som går att använda här och nu är biokol. Det går alltså att använda växternas naturliga förmåga att fånga in koldioxid från luften utan avancerad teknik och sedan lagra denna koldioxid under lång tid i jorden.

Det går att göra biokol av till exempel skogsrester, halm och trädgårdsavfall. Växterna binder in koldioxid från luften genom fotosyntes, och istället för att bränna upp eller låta växterna förmultna går det att stabilisera kolet som biokol. Processen heter pyrolys och är en förbränning utan tillgång till syre. Då förkolnar materialet till värme och biokol. Biokolet är stabilt och kolatomerna kommer inte tillbaka till atmosfären på hundratals till tusentals år.

Binda och lagra koldioxid

Biokolet är en långsiktig kolsänka, vilket har fått

mycket uppmärksamhet de senaste åren. Bland annat nämner FN:s klimatpanel IPCC biokol som en metod att binda in och lagra koldioxid från atmosfären. För att veta hur stor kolsänkan blir när vi använder biokol driver Hushållningssällskapet Sjuhärad ett projekt där vi skapar en standard, så att klimatnyttan blir möjlig att beräkna och kan köpas och säljas på en marknad.

Transparens på marknaden

I en fungerande marknad för kolsänkor måste alla aktörer kunna lita på vad som säljs. Den som producerar biokol måste vara transparent med att råmaterialet, i form av skogsrester, halm eller trädgårdsavfall, tas fram på ett hållbart sätt. Den som använder biokol i odlingar måste veta vad biokolet innehåller och kunna visa att det har grävts ner, och den som köper kolsänkan måste veta hur många koldioxid-ekvivalenter som kolsänkan innebär. Det är viktigt att alla använder samma mall när en säck biokol ska räknas om till klimatnytta.

Köpa kolet i säcken

Det kan vara många aktörer när en kolsänka med biokol skapas: biokolproducenter, biokolanvändare, och den som betalar för kolsänkan. Ibland kan en aktör vara både producent, användare och köpare av kolsänkan. Om flera är inblandade är det viktigt att undvika dubbelräkning, vilket innebär att samma kolsänka säljs eller marknadsförs mer än en gång, av olika aktörer. Det skulle vara lika farligt för trovärdigheten som att samma aktie säljs och ägs av flera köpare. En fungerande marknad för kolsänkor måste undvika detta. De standarder och certifieringar som nu tas fram gör att köparen inte köper ”kolet i säcken”.

Biokol ger mervärden i marken

Biokol är mer än en kolsänka. Om biokol blandas i jord hjälper det till att hålla kvar fukt, släpper ut näring i lagom takt och minskar risken för markpackning. Tillsammans kan det ge växterna bättre förutsättningar och därmed kan produktiviteten öka. När biokol har producerats är det ett tomt, torrt kolskelett som kan laddas med vatten och näring. Näringsladdningen kan till exempel göras i en gödselbrunn. När det laddade biokolet används i jorden fungerar det som ett vatten- och näringsbatteri. Både näring och vatten läcker sakta ut och blir tillgängligt för växterna.

Kan ge högre skörd

Att skapa mer struktur i jorden gynnar både det mikrobiologiska livet och växternas rötter. Biokol är poröst och i de små mellanrummen i kolskelettet bildas så kallade mikrohabitat för bakterier och andra mikroorganismer. Mikroorganismerna kan i lugn och ro växa och bilda nyttiga samhällen, vilket gör att den allmänna jordhälsan blir bättre. Det är en av anledningarna till att biokol, under vissa förutsättningar, ger en högre skörd.

Hur gör du?

För dig som vill börja använda biokol finns flera alternativ. Du kan köpa biokol av hög kvalitet från flera kommersiella företag. Biokolet kan användas till allt från blomsterrabatter till grönsaksodlingar. Ofta är biokolet utblandat med till exempel höns gödsel och kompost för att tillföra näring till jorden. Vill du köpa större volymer kan det vara bra att själv ladda det med näring och vatten genom att blanda det med gödsel. Hur mycket biokol du ska använda är inte helt klart, men så länge det är laddat med näring finns exempel på att det går att odla i bara biokol, så i praktiken är det svårt att använda för mycket. I större skala än krukor blir det dock för dyrt.

Göra eget eller sälja

Vill du producera ditt eget biokol går det att göra hemma i en tät behållare i kakelugnen eller i en egenbyggd tunna i trädgården. På internet finns beskrivningar och ritningar för den händige. För att producera mycket biokol, och använda värmen som bildas, finns det flera leverantörer av så kallade pyrolyspannor. Det finns även rådgivning att få angående investeringsstöd och hur man kan sälja både biokol och kolsänkor.

Tekniken redo för kolsänkor

Det finns många tekniker för att skapa kolsänkor. En del högteknologiska system kan fånga in koldioxid direkt från luften. Biokol använder växternas naturliga upptag av koldioxid. Alla tekniker behövs, men att göra biokol med pyrolysteknik ger en bevisat långvarig kolsänka. Det är också en metod som är relativt billig och är redo att användas här och nu.

Cecilia Hermansson
Hushållningssällskapet Sjuhärad

Biokol

Biokol tillverkas i en pyrolyspanna. Råmaterialet, som består av organiskt material som trä eller halm, förbränns i hög temperatur utan syre. Biokol är en stabil kolsänka som gör att koldioxid inte kommer tillbaka till atmosfären under lång tid. Biokol kan användas vid odling och ger flera miljönyttor som torktålighet och motverkar markpackning.

Om projektet

Projektet *Kolsänksrätter med biokol* genomförs i samarbete med bland andra ZeroMission, Hjelmsäters Egendom, HS Certifiering och IVL Svenska miljöinstitutet. Projektet är ett EIP-Agri-projekt, ägs av Hushållningssällskapet Sjuhärad och är finansierat av landsbygdsprogrammet 2014–2020 med stöd av Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling.

Miljöytor och annan mångfald i åkerlandskapet

Det finns mycket smått och gott du kan göra för att öka landskapets mångfald och ekosystemtjänster. Allt från små inslag på själva åkern, som lärkrutor eller blomstrimmor, till det du kan göra närmast åkermarken, som blommande buskar eller halm och sand för insekter, till att nyskapa en miljö, som en våtmark.

De flesta som har åkermark i de mer odlingstätta delarna av länet måste nu avsätta en del av åkermarken till miljöytor där vissa av dessa åtgärder kan passa utmärkt.

▼ En anlagd våtmark i det öppna landskapet kan ha många funktioner.
Foto: Christina Åkerman

Miljöytor

Tidigare fanns det förgröningsstöd och ekologisk fokusareal inom EU-stöden. Detta är nu ersatt av miljöytor. Det du kan välja att göra på dessa ytor är blommande eller obrukade fältkanter, blommande eller beväxna träd och gröngödslingsgröda. Blommande miljöytor är ett mycket värdefullt inslag för att gynna pollinerande insekter, men även annan mångfald.

Våtmarker

En våtmark kan vara en öppen vattenspegel eller mark som periodvis svämvas över. Den kan konstrueras för att fånga in fosfor eller kväve, gynna olika sorters biologisk mångfald eller främst för att jämna ut flöden och minska översvämningar på fel platser. Det finns möjligheter att söka olika stöd för att anlägga eller återskapa våtmark.

Andra insatser

På eller intill åkern går det att hitta många andra saker som gynnar fågel- eller insektsliv, och som i många fall även kan tillföra positiva effekter för produktionen. Det kan till exempel vara blommande träd och buskar, lähäckar, rishögar, död ved, komposthögar, lämnade halmbalar, insektshotell, fågelholkar, sparade nässelsnår, sandbäddar, skalbaggsåsar och anpassad skötsel av tomt- och gårdsmiljön. Många av dessa åtgärder gynnar pollinerande insekter eller nyttodjur, som hjälper till med bekämpning av skadedjur. Samtidigt gynnar de en stor mångfald av många andra arter som har det svårt i ett enahanda landskap.

Greppa näringens mångfaldsmodul

Om du är med i Greppa näringen har du möjlighet att få en anpassad mångfaldsrådgivning på din gård.

▲ Miljöyta med blommande träd.
Foto: Christina Åkerman

Där får du förslag på åtgärder som skulle passa bäst på just dina marker och för din produktion.

Anmäl dig till temadag

Allt detta kan du komma och titta på och diskutera när Länsstyrelsen ordnar temadagar under sommaren, se kursannons på sidan 23 eller i Länsstyrelsens aktivitetskalender.

Ingvar Claesson
Enheten för
landsbygdsutveckling

Svinbra satsning på vilt

Vi har träffat Johan Axelsson på Uppegårdens Vilt utanför Trollhättan. Gården har gått i arv i fem generationer och hela familjen är involverad i driften. Vid generationsskiftet bytte han ut grisarna mot vildsvin och annat vilt. Nu, ett och halvt år efter att vilthanteringsanläggningen blev godkänd, ser Johan att allt hårt slit betalar sig.

Uppegården bedriver spannmålsodling, skogsbruk och entreprenad vid sidan av Uppegårdens Vilt. De äger en viltbutik i Stora Saluhallen i Göteborg och en gårdsbutik. Johan driver Uppegårdens Vilt tillsammans med Robin Carlsson.

– Jag har alltid varit intresserad av jakt och vilt, det är min stora passion. Pappa hade tidigare grisproduktion på gården, men när jag tog över kände jag att jag ville göra något annat. Jag byggde om grisstallarna till en vilthanteringsanläggning och gårdsbutik, säger Johan.

Företagets vision

– Visionen är inte att bli så stor som möjligt, utan att förädla och få ett bra rykte. Att folk ska få upp ögonen för viltkött, som är en fantastisk resurs. Tanken är att vi ska kunna livnära oss bara på det här.

Det känns snart inte som en vision längre utan som att det är inom räckhåll, menar Johan.

I dagsläget är 90 procent av försäljningen viltkött och det är alla klövviltssorter inkluderat vildsvin. De säljer även korv och rökta produkter, egen öl och andra lokalproducerade varor från trakten.

Inköp och försäljning

– Jag och min kollega Robin är jakttokiga, men vi måste jobba också, så vi köper det mesta köttet av andra jägare. Vi har fått kontakt med jägare via sociala medier. Robin producerar även jaktfilm. Han är känd inom jägarkretsar och har många följare på Instagram. Det gjorde att vi kom i gång, säger Johan.

– Den största volymen går till saluhallen i Göteborg. Gårdsbutiken är öppen på torsdagar. Vi ska öppna även på lördagar, eftersom efterfrågan är stor. Vi funderar på att så småningom ha öppet dygnet runt med en självskanningsbutik, berättar Johan.

Nöjda kunder ger merförsäljning

Johan berättar att de använder hemsida och sociala medier för att nå sina kunder, men det viktigaste är mun till mun. Genom att de aldrig

▲ Johan Axelsson har byggt en vilthanteringsanläggning på Uppegården utanför Trollhättan.

tummar på kvaliteten får de nöjda kunder som sprider det vidare.

De medverkade i dagspressen strax innan jul och det gav ett stort genomslag. Även deras event skapar merförsäljning.

Yvonne Norlén
Enheten för
landsbygdsutveckling

▼ I gårdsbutiken säljer de viltkött, korv och rökta produkter.

Om projektet

Länsstyrelsen har under några år drivit projektet *Affärsmodell Viltsvinskött* tillsammans med Lokalproducerat i Väst AB. Kärnan i projektet har varit att tillsammans med vilthanteringsanläggningar i länet skapa en affärsmodell för en ökad affär kring vildsvinskött. Projektet är finansierat av Jordbruksverket.

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling; Europa
investerar i landsbygdsområden

Kurser och rådgivning inom landsbygdsprogrammet

Du anmäler dig till kurserna via **Kommande händelser/Kalendern** på Länsstyrelsens webbplats, om inget annat anges.

Om du avbokar deltagande efter sista anmälingsdatum eller om du uteblir från aktiviteten får du betala hela avgiften. Länsstyrelsen fakturerar avgiften i efterhand.

Rovdjursavvisande stängsel

Kurs

Kurs i att sätta upp rovdjursavvisande stängsel.

Plats & tid

Bosgården, Broddetorp
den 22 maj kl 9-15.

*Anmälan senast den 15 maj till
mia.bisther@lansstyrelsen.se.
Max 20 deltagare.*

Avgift

Ingen avgift. Vi bjuder på fika och lunch.

Frågor

Mia Bisther 010-224 56 83
mia.bisther@lansstyrelsen.se

Hästar på naturbetesmark

Fältvandring

Vill du veta mer om vilken naturvårdsnytta hästen gör på naturbetesmarken? Hur fungerar det för hästen och hur sköter du naturbetet? Välkommen på en vandring i hästhagen.

Plats & tid

Berga Pilagården, Mariestad
den 25 maj kl 18.30-21.

Anmälan senast den 18 maj.

Brunnhem Oxlatomten, Stenstorp
den 14 juni kl 18.30 -21.

Anmälan senast den 7 juni.

Avgift

Ingen avgift. Ta med dig fikakorg.

Frågor

Catharina Dolk Fröjd 010-224 52 45
catharina.dolk.froj@lansstyrelsen.se

Karin Persson 010-224 56 01
karin.h.persson@lansstyrelsen.se

Utveckla besöksnäring på gården

Studiebesök

Välkommen till Marie och David som berättar om hur de arbetar med hållbara upplevelser, boende i eremitstugor, kretsloppshus, fåren och kulturlandskapet, gårdens råvaror samt utomhusmatlagning.

Plats & tid

Swedish Country Living, Köpmannebro
den 30 maj kl 18-20.

Anmälan senast den 24 maj.

Avgift

Ingen avgift. Du betalar 150 kr för kvällsfika.

Frågor

Ann-Charlott Hajdu-Rafis
010-224 56 06, ann-charlott.hajdu-
rafis@lansstyrelsen.se

Upptäck kultur- och naturvärden i landskapet

Fältvandring

Vill du veta mer om de spår som bonden och djuren lämnat i kulturlandskapet. Vilka fornlämningar, kulturspår, rara växter och träd kan vi hitta här? Hur kan vi bäst sköta dem?

Västerplana kyrka, Götene
den 31 maj kl 18-20.

Anmälan senast den 24 maj.

Över-Restad 150, Kungälv
den 13 juni kl 18-20.

Anmälan senast den 6 juni.

Brunsbö äng, Skara
den 23 augusti kl 18-20.

Anmälan senast den 16 augusti.

Mängsholms naturreservat, Vårgårda
den 7 september kl 18-20.

Anmälan senast den 30 augusti.

Avgift

Ingen avgift. Ta med dig fikakorg.

Frågor

Catharina Dolk Fröjd 010-224 52 45
catharina.dolk.froj@lansstyrelsen.se

Ann-Charlott Hajdu-Rafis
010-224 56 06, ann-charlott.hajdu-
rafis@lansstyrelsen.se

Lina Ahnby 010-224 52 99
lina.ahnby@lansstyrelsen.se

Sommarkväll i fårhagen

Fältvandring

Följ med på en fältvandring i en naturbetesmark. Vi tittar på olika typer av betesmarker med varierande artrikedom. Vi diskuterar skötsel, fårens roll och fodervärdet.

Plats & tid

Askerö Sörgård, Askerön
den 1 juni kl 17.30-20.30.

Anmälan senast den 28 maj.

Avgift

Ingen avgift. Kläder efter väder.

Frågor

Camilla Krokeus 010-224 56 71
camilla.krokeus@lansstyrelsen.se

Christer Ivarsson 010-224 53 41
christer.ivarsson@lansstyrelsen.se

Vall och bete

Temadag

Välkommen på gårdsträff med fokus på naturbetesmarker, restaurering och vallodling. Vi tittar på både extensiv och intensiv vallodling och dess miljöaspekter.

Plats & tid

Ödeborg, Färgelanda
den 13 juni kl 15-18.

Anmälan senast den 6 juni.

Brismene, Falköping,
den 15 juni kl 15-18.
[Anmälan senast den 6 juni.](#)

Avgift

Ingen avgift. Vi bjuder på fika från kl 14.30.

Frågor

Åsa Flodin, 010-224 52 39
asa.flodin@lansstyrelsen.se

Mångfald i åkerlandskapet

Temadag

Vi kommer att titta på bland annat miljötyr, lähäckar, våtmarker, lärkrutor och vilda bin. Vi ger exempel på åtgärder och visar hur gårdarna tagit vara på sina förutsättningar för att gynna mångfalden.

Plats och tid

Stora Holmen, Kvänum
den 21 juni kl 13-16.

[Anmälan senast den 15 juni.](#)

Bäckens gård, Mellerud
den 4 juli kl 13-16.

[Anmälan senast den 29 juni.](#)

Naturbruksskolan Sötåsen, Töreboda
den 11 augusti kl 13-16.

[Anmälan senast den 1 augusti.](#)

Avgift

Ingen avgift. Vi bjuder på fika.

Frågor

Karin Jarl 010-224 56 51
karin.jarl@lansstyrelsen.se

Ekologisk certifiering av livsmedel

Kurs

Funderar du på att eko-certifiera din livsmedelsförädling? Under dagen pratar vi om regler och mervärden samt vad du behöver tänka på. Representanter från certifieringsorgan, KRAV med flera medverkar.

Plats & tid

Vara folkhögskola, Vara
den 19 september, kl 9-16.

[Anmälan senast 12 september.](#)

Avgift

Ingen avgift. Vi bjuder på lunch och fika

Frågor

Lina Morin, 010-224 53 03
lina.morin@lansstyrelsen.se

Jan Hill, 010-224 52 40
jan.hill@lansstyrelsen.se

Behörighet för växtskyddsmedel

Har du en behörighet för användning av växtskyddsmedel som går ut den 31 maj i år och misstas att gå en vidareutbildning? Hör i så fall av dig till oss senast den 9 maj. Vid tillräckligt antal anmälningar ordnar vi en Sista chansen-kurs den 25 maj.

Frågor

Nina Goos 010-224 52 48
nina.goos@lansstyrelsen.se

Kalkylera din lönsamhet med vårt underlag

Trots ett mycket oroligt år, med krig och ökad inflation signalerar lantbruksbranschen bättre lönsamhet jämfört med för ett år sedan. Mjölkkriset var historiskt högt 2022 och lönsamheten för några grödor är förbättrad enligt Länsstyrelsens kalkyler.

Länsstyrelsens bidragskalkyler för 2023 är nu klara. Det finns kalkyler för både konventionell och ekologisk produktion. Du hittar dem på Länsstyrelsens webbplats, på sidan Ekologisk produktion.

Bidragskalkylerna är förkalkyler. De priser vi använder är från senhösten 2022. Bidragskalkylerna är finansierade av Jordbruksverket, och utformade i samarbete med Agriwise och Hushållningssällskapet Skåne.

Jämfört med föregående år har resultatet i bidragskalkylerna ökat för många grödor och djurkategorier. Men priserna på avsaluprodukter och insatsmedel ändras hela tiden. Därför är det viktigt att du gör din egen kalkyl med dina förutsättningar för att få koll på ekonomin.

För vallodlingen är det kvävförsörjningen som avgör täckningsbidraget. Är den baserad på baljväxternas kvävefixering blir det bra lönsamhet. Men lönsamheten blir sämre om kvävet kommer från egen stallgödsel eller handelsgödsel.

Jan Hill

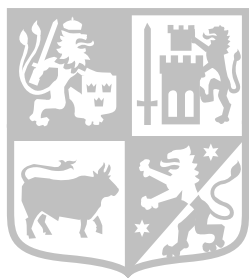
Enheten för
landsbygdsutveckling

Foto: Agneta Olsson

Posttidning B

Länsstyrelsen Västra Götaland
403 40 Göteborg

Hur fungerar det för dig?

Tar du emot kontanter? Eller tar du bara emot betalningar med kort och digitala betaltjänster numera? Behöver du sätta in dagskassa från ditt företag eller förening? Nu har du möjlighet att svara på vår enkät om behovet av grundläggande betaltjänster i Västra Götalands län.

Länsstyrelsen bevakar hur behovet av grundläggande betaltjänster stämmer överens med tillgången i länet. Vi skickar en rapport till regeringen varje höst. Enkäten riktar sig till dig i din roll som företagare

eller som aktiv i en förening. Du kan också svara på enkäten som privatperson.

Du svarar genom att skanna QR-koden nedan med kameran i din mobiltelefon och fyller i dina svar digitalt.

Vill du få enkäten i pappersformat får du kontakta mig. Dina svar är anonyma. Svaren är viktiga för oss och bidrar till att öka vår kunskap om läget för grundläggande betaltjänster i länet.

Länk till enkäten: <https://link.webropol.com/s/betaltjanster-vastragotaland23>

Agneta Olsson

Enheten för
landsbygdsutveckling

Bedömning och ansökan flyttar

Bedömningen av markklasser och ajourhållning av redan fastställda markklasser flyttas från Länsstyrelsen till Jordbruksverket från och med i år.

Sedan tidigare är det bestämt att Åtagandeplanerna försvinner från 2023 och nu är det även beslutat att det fortsatta arbetet med att bedöma nysökta markklasser och ajourhålla redan fastställda markklasser kom-

mer utföras av Jordbruksverket. Länsstyrelsen kommer fortsatt vara handläggande och beslutande myndighet, men själva fältarbetet kommer utföras i Jordbruksverkets regi. För mer information om ersättningar och villkor, se Jordbruksverkets webbplats.

Stöden för restaurering av betesmarker och slätterängar kommer Naturvårdsverket hantera, liksom komplementen hamling och brän-

ning. Länsstyrelsen kommer handlägga stöden. Tyvärr vet vi inte när det blir möjligt att ansöka om dessa stöd, men håll utkik efter information på Naturvårdsverkets webbplats.

Therese Lundell

Enheten för jordbrukarstöd

Kontakta oss:

Länsstyrelsen Västra Götaland
403 40 Göteborg

Tel: 010-224 40 00

E-post: vastragotaland@lansstyrelsen.se

www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland

Landsbygd Västra Götaland
Rikt odlingslandskap VG
Bredband i Västra Götaland

Eko i Västra Götaland
Matlänet
Växtodling Västra Götaland

Besök våra kontor:

Borås
Västerlånggatan 17

Skara
Klostergatan 13

Göteborg
Södra Hamngatan 3

Uddevalla
Skansgatan 3